Şcheii de la Cergău şi folklorul lor [1].

Pe valea Secaşului, 16 kilometri la Sud de Blaj, se găseşte un sat, deosebit de cele din ţinut prin faptul că locuitorilor lui nu li se spune nici Români, nici Saşi, nici Unguri ori Săcui, ci Şchei ; deosebit şi prin faptul că ei, vorbind româneşte, aparţin bisericii luterane. Satul se numeşte Cergăul Mic, ori „Şcheiesc", şi e astăzi cea mai interesantă aşezare de Bulgari românizaţi în Ardeal [2].

---

[1] Părţi din această lucrare au fost comunicate în şedinţa de la 27 Martie 1926 a „Societăţii Etnografice Române" (Cluj).

[2] Celelalte insule de Bulgari românizaţi în Ardeal sânt la Cergăul Mare, sat vecin cu Cergăul Mic ; Ruşciori şi Bungard în judeţul Sibiiu. Asupra locuitorilor acestor trei sate vom mai reveni în cursul lucrării noastre. Miletič aminteşte în studiul *U sedmigradskitě Bŭlgari* (apărut în „Bŭlgarski Prěgled", III (1896), fascicola pentru Iunie, pp. 44—64) de Bulgari în jurul Alba-Juliei (p. 48), de alţii pe la Deva şi Vinţul de jos (p. 51). Aceştia din urmă par să fi venit târziu, pe la 1700, şi să se fi contopit cu desăvârşire cu naţiunile conlocuitoare. (Asupra lor vezi şi L. I. Marienburg, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1813, I, pp. 76—77). Mai trebuiesc amintiţi şi Bulgarii de la Vinga (pe linia fierată Arad-Timişoara) şi alte câteva sate din judeţul Timiş, ca Beşineul (Beşenova Mare), Denta, Modoş, Breştea şi Ivanda, asupra cărora se pot consulta alte două articole ale lui Miletič : *Na gosti u banatskitě Bŭlgari*, Sofia, 1896 (Extras din „Bŭlgarski Prěgled", III (1896) şi *Knižinata i ezikŭt na banatskitě Bŭlgari*, din *Sbornik*, XVI—XVII, precum şi un articol al lui Dr. F. Tetzner, *Zur Volkskunde der Bulgaren in Ungarn* (apărut în „Globus", 1906, pp. 138—142). Amândoi vorbesc şi de aşa numiţii „Craşoveni", populaţia de limbă slavă din şapte sate ale judeţului Caraş-Severin (Craşova, Clopotici, Nermet, Vadnic, Lupac, Rafnic şi Jabalcea) despre care nu se poate însă afirma cu siguranţă că ar fi bulgară. Asupra Craşovenilor vezi Miletič, *Ueber die Herkunft der sogenannten Krašovaner in Süd-Ungarn*, în „Archiv für slav.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Asupra Şcheilor nu s'a dat, după cât avem cunoştinţă, nici o cercetare în româneşte [1]. E aproape surprinzătoare această constatare, când ştim că de la Blaj până la ei nu e decât un pas.

Şi nu s'ar putea de loc zice că Blăjenii nu ştiau de existenţa lor. Din contră! Cel dintâiu învăţat care a trezit un interes deosebit pentru Şchei, Miklosich, cu studiul său *Die Sprache der Bulgaren in Siebenbürgen*, apărut la 1856, primise copia textelor pe cari le publica şi comenta, de la Timoteiu Cipariu [2]. Iar celălalt cercetător strein al lor, cel mai important desigur, Miletič, a fost condus în ancheta sa din 1895 de Canonicul Micu Moldovan şi profesorul Alexandru Uilăcan [3].

De fapt, despre existenţa unor Slavi în apropierea Blajului şi Sibiiului se scrisese mult înainte de Miklosich. Intâiul text al lor — un „Tatăl nostru" de la Ruşciori — a fost publicat la 1793 în „Siebenbürgische Quartalschrift", apoi reprodus la 1809 în „Mithridates"-ul lui Adelung [4]. Istoricul sas Eder vorbeşte, la 1803, de „Rutheni in Reussdorf, Bongard et Csergöd Majore et Minore" [5].

După Miklosich, care-i credea „urmaşi ai Slavilor cari locuiau în secolul al VI-lea în nordul Dunării şi de la cari

---

Philologie", XXV (1903) pp. 161—181. In afară de cei de la Cergae, Ruşciori şi Bungard, toţi sânt veniţi după 1700 şi s'ar fi oprit întâi prin Oltenia (cf. Miletič, *Na gosti u banatskitě Bălgari).*

[1] D-l Septimiu Popa, anunţa acum şapte ani, la sfârşitul unei „scurte notiţe informative": *Scrisori din Ardeal. Bulgari romanizaţi* (în „Adevărul literar" din 27 Martie 1921) că va scrie „mai târziu, despre Bulgarii din Ardeal un studiu istoric amănunţit". Un alt articol al d-sale, de conţinut aproape identic, *Bulgarii din Ardeal*, a apărut în „Ţara Noastră", No. 21—22, 1926, pp. 604—605. Nu ştim însă nimic de un studiu mai întins al d-lui Popa.

Biblioteca Centrală / Central University Library Cluj

[2] Miletič, *Sedmigradskitě Bălgari*, în „Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižina", XIII (1896), p. 153.

[3] *Ibid.*, p. 157.

[4] Jireček, recensia studiului citat al lui Miletič în „Archiv für slavische Philologie", XX (1898), p. 115.

[5] *Ibid.*, p. 116.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

se trag şi numele toponimice slave în ţinuturile daco-române“ [1] — s'a ocupat de ei, mai pe larg, istoricul Pič. Studiul acestuia *Die dacischen Slaven und Csergeder Bulgaren,* (în „Sitzungsberichte der königl. böhmischen Ges. der Wissenschaften“ für *1888,* pp. 227—280 Prag) — dat în colaborare cu Dr. Amlacher, preotul sas de la Romos (lângă Orăştie) — e cel care ne interesează mai de aproape, împreună cu acela al lui Miletič.

Contrar părerii lui Miklosich, ultimii doi învăţaţi cred pe locuitorii Cergăului urmaşi ai unor Bogomili, fugiţi din Bulgaria în, sau între, secolele XI—XIII. Jireček, care în articolul său asupra lucrării lui Miletič caută să pună lucrurile la punct, nu crede întemeiată teoria bogomilismului acestor Bulgari şi susţine că ei ar fi ajuns în Ardeal ca prizonieri luaţi pe timpul expediţiilor regelui Ştefan V al Ungariei, pe atunci „dux Transiluanus“, care la 1261 şi 1266 pătrunsese cu armata sa, în care avea mulţi nobili ardeleni, până la Vidin şi Plevna [2]. Cvijić admite şi el o migraţie bulgară în spre Transilvania în secolul XIII [3].

De fapt pe noi istoria lor ne interesează destul de puţin. In tot cazul, *nu* originea acestor Bulgari căutăm noi s'o lămurim în paginile acestea. Vom nota doar că teza lui Jireček ne pare şi nouă cea mai probabilă.

De sigur, în urma cercetărilor amintite, făcute asupra Şcheilor de la Cergău, Ruşciori şi Bungard, nu mai încape îndoială că avem de-a face cu urmaşi ai unei populaţii bulgare, care în secolul XIV era destul de cunoscută pentru a da numele de *bulgăresc* Cergăului Mic [4]. Cu populaţia de astăzi a acestui sat ne-am propus să ne ocupăm.

E interesant că majoritatea cercetătorilor Bulgarilor ardeleni nu s'a interesat decât de limba scrisă a lor, de texte. Miklosich n'a fost să-i vadă. Pič a venit până la Blaj, unde

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Jireček, *op. cit.*, pp. 115—116.

[2] *Ibid.*, pp. 119.

[3] I. Cvijić, *La Péninsule balkanique.* Paris 1918, p. 122.

[4] Pič und Amlacher, *Die dacischen Slaven,* etc., p. 264, Regestele III—VI.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

o ploaie torențială l-a făcut să renunțe a vedea pe Șchei și să se mulțumească cu un Șchiau întâlnit întâmplător acolo[1]. Nu știm nimic de rezultatele vizitei unor profesor de la St. Petersburg — probabil Syrku — de care va fi vorba mai încolo. Miletič n'a stat — ni se spunea la Cergău — nici o zi, timp care ni se pare cu totul insuficient pentru a studia un sat. De altfel, pe el, ca și pe ceilalți, ceea ce-l interesa îndeosebi erau „cânționalele", vechile cărți de rugăciuni în bulgărește. In acestea s'au păstrat texte care aparțin, după Jireček[2], „unora din cele mai interesante monumente slave". Noi însă nu vom studia această latură a Bulgarilor de la Cergău. Vizita ce le-am făcut-o era pentru cunoașterea oamenilor, așa cum se prezintă ei astăzi, și pentru cele ce trăiesc în graiul, mintea și inima lor. Rugăciunile lor bulgare ne vor interesa numai întru cât Șcheii se simt legați de ele și întru cât se pot auzi încă în gura lor, nu scrise.

Satul nu se deosebește întru nimic de cele de pe Târnave ori valea Secașului. Ascuns între dealuri, nu-i vezi — venind de către Blaj — decât când ești foarte aproape, bisericuța albă a Șcheilor cocoțată pe unul din ele. Străzi largi dar și case răzlețe, iar între ele, și pe drumuri, noroiu și iar noroiu — în lunile de primăvară și de toamnă, cel puțin. E atâta „tină", cum i se zice aici, încât copiii merg la școală pe catalige, — pe cari Șcheii le numesc *k'ičoroambe*[3], și tot pe catalige vin fetele și feciorii la fântână — un spectacol amuzant, fără îndoială, deși felul acesta de a umbla nu e un joc, ca în alte părți, ci un mijloc de locomoțiune ca oricare altul[4].

---

[1] *Ibid.*, p. 262, nota 2.

[2] *Op. cit.*, p. 118.

[3] La Brașov (Șchei) *k'ičoroange*. Interesant și cuvântul *k'ičorande*, pentru patine, folosit tot în Șcheii Brașovului.

[4] Aceasta se poate vedea și din forma specială a cataligelor Ciorgovenilor. Pe când în alte părți ele sânt — după cât avem cunoștință — lungi, așa că cel ce umblă pe ele le ține și cu mâna, — k'ičoroambele Șcheilor nu trec de genunchi, unde se prind cu o cureluse și astfel mâinile rămân libere pentru a

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Satul nu e mare : 154 de case, cari nu diferă în construcţie de cele din satele vecine. Locuitorii, după cele mai nouă statistici [1], 720 de suflete, sânt în majoritate absolută (483) *luterani :* aceştia sunt Şcheii. Restul (242) : greco-catolici — deci Români şi Şchei trecuţi la uniţi. Oamenii sânt în general înstăriţi, mai ales Şcheii. Ocupaţia generală : agricultura. Oile nu lipsesc însă aproape din nici o curte.

In port şi tip nici o deosebire faţă de Românii din sat sau cei din ţinut. Numai femeile se deosebesc puţin în îmbrăcămintea lor de sărbătoare, de care va fi vorba mai jos. Incolo, poţi vorbi un ceas-două cu un Şchiau fără să bănuieşti că n'ai avea de lucru cu un Român, — dacă în cursul conversaţiei n'ar interveni chestiuni cari să-i aducă aminte că face parte din neamul Şcheilor. Căci cu toată românizarea lor ei păstrează până astăzi un fel de conştiinţă naţională !

Ea trebue să fi fost mult mai puternică altă dată, pe când se vorbea încă bulgăreşte în sat. Astăzi nimeni nu mai ştie limba aceasta. Dar amintirea acelora care o vorbeau curent nu mai departe decât acum 50 de ani, trăieşte încă între Şchei. Astfel, ni se cita bunica actualului cantor, Mina lui Frenţ Ianăş, moartă la 1895, care „ştia vorbi orice bulgăreşte". Bătrânii îşi mai amintesc de cuvinte : Cantorul Flueraş (zis Pereş, de 71 de ani), ne spunea că bunica lui zicea în loc de „soră adu-mi straiţa" — *sestro teghiete bogotu* [2]. „La căciulă înainte îi ziceau : *guj* [3], la bou : *volt* [4],

---

[1] Martinovici şi N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului*, etc. Cluj, 1922.

[2] Intrebuinţăm grafia românească, pentrucă adeseori cuvintele arătate de Şchei ca „bulgăreşti", nu însemnează nimic în limba bulgară actuală. Asupra stâlcirii cuvintelor „şcheieşti" la Cergău, vom reveni.

[3] Informatorul nostru greşia crezând că are de a face cu un cuvânt bulgăresc ; de fapt este reconstruirea „gugiu" de la „gugiuman" — un fel de căciulă. (Vezi *Dicţionarul Academiei* s. v. gugiuman).

[4] Bulg. *volt(u)* (articulat).

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

la vacă : *crauva*[1], la „furcuţă" : *vulţădă*"[2], — ne asigură Iuga Pătru lui Pătru, cel mai bătrân om din sat (82 de ani). Iar femeile de odinioară, ne spuneau alţi bătrâni, aveau o exclamaţie de mirare care suna : *Gospodi pomiluie!* Toate acestea nu mai trăesc însă decât în amintirea Şcheilor trecuţi de 50—60 de ani. Tinerii n'ar mai şti absolut de loc *bolgăreşte*, dacă slujba bisericească şi obiceiurile n'ar fi reuşit să-i facă şi pe ei să reţină unele cuvinte, aşa de stâlcite şi acelea, din limba strămoşilor.

Ii întrebi cum vorbeau înainte. Bătrânii zic *şchineşte* (numai Iuga şi Flueraş, câte-odată). Tinerii spun *şcheieşte*. Numai de tot rar am auzit de *bolgăreşte*. Nici cantorul, influenţat oricât de preoţii în jurul cărora a trăit o viaţă întreagă, nu zice „bolgar"(eşte) : „Noi sântem Şchei, aşa ne-am pomenit noi *de dată*"[3]. Işi amintesc de timpul când în sat se vorbea altă limbă şi fixează epoca în care au pierdut-o înainte de 1848.

Unii bătrâni ştiu să trezească chiar amintiri mai vechi. Iată ce ne povestea unul din ei — Iuga Pătru a lui Carli, de 50 de ani, — asupra venirii lor pe aceste plaiuri :

„Cân' o vint dintâi aici Şcheii — de vonici i-o adus aici, că era oameni mari — o vint ca militari, cu puşti, de-o păzît pe craiul care-o fost pe vremea aia 'n Blaj — poate mai bine de cinci sute, cân' o fost craiul Apafi în Blaj[4]. Alelalte sate, Ruşciorul şi Bungardul o păzît graniţa de la Turnu-Roşu. Alelalte sate din jurul Braşovului pă la Săcele şi-o uliţă 'n Braşov.... O venit aici din Bulgaria, cu popă, cu legea lor, şi după ce-o murit popa lor, o trăit aşa fără popă, că n'o mai avut popă. Şi-o stat aşa cu rugăciunile lor vre-

[1] Bulg. *krava*.

[2] Bulg. *vila, vilica (?)*.

[3] Explicat : „de mult, de când ştim, de totdeauna". Cf. franţuzescul „de (longue) date".

[4] Pomenirea lui se explică astfel : Satele din jur au aparţinut la începutul veacului XVII prinţesei Catarina Bethlen, văduva lui Apaffi (cf. Miletič, *Sedmigradskitě Bŭlgari*, *Sbornik* XIII, p. 188).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

me de trei sute de ani — întrerupe pe povestitor bătrânul Iuga. Cât o vint legea-i luterană Cergăul nic o luat-o, că o fost poate aproape de legea lor a vechie. Limba o ţînut-o până o vint iobagi sub Maria Terezia — atunci s'o făcut iobagi — şi *deregătoare*[1] care le poruncea, i-o oprit să mai vorgască să nu se 'nţeleagă la olaltă să saie asupra mai marilor. Cu vremea o kert limba şi-o rămas numai cu cântările bisericeşti".

Aceste lucruri — aprobate de bătrânul Iuga, — povestitorul le ştie de la tatăl său. Trebuie să notăm că moşul său a fost *şoleriu* (învăţător), şi datele informatorului ar putea păstra deci urme ale eventualei intervenţii din partea acestui Şchiau instruit. Astfel cantorul Flueraş ne spunea că „ăla care o vint întâi cu neamu îl chema Bogomil" — lucru pe care ne-a mărturisit că-l ştie de la părintele Amlacher „popa ăl bătrân de la Romos, care a căutat mult şi-o găsit de cân' o vint neamu aici".

Cele ce ne povestea Iuga Pătru sânt însă lucruri pe care le ştiu cam toţi oamenii mai bătrâni din sat. In special asupra pierderii limbei se dau amănunte povestite bucuros — i s'au spus şi lui Miletič — şi care s'ar putea rezuma astfel: Ciorgovenii erau înainte de 1848—*dinientre*, cum zic ei — iobagi, „făceau patru zile 'n săptămână". Mergeau la pământurile grofilor la Cenade şi pe Valea Armeanului, şi vorbeau „şcheieşte" („noi nu mai ştim, o fost limba şcheiască o bulgărească" — ni se răspunde la întrebarea ce fel de limbă era aceea ?). *Domnii* i-au oprit să mai vorbească bulgăreşte, îi băteau cu biciul. Cei cari îi asupreau, erau „deregătoarele". Bătrânul Iuga îşi mai aminteşte şi de numele unuia din ei, Negru, şi de „ţirăul" de la curtea domnească, unu Iuga". Tot el ne spunea că de frica acestora iobagii au cam şi fugit : „In nouăsprăzece (1819) a plecat în Bănat trizăci de familii de domnii de iobăgie[2]". La în-

[1] Logofeţii moşiilor boereşti—după explicaţia dată de Şchei.

[2] La 1740, 12 familii din Cergău pleacă la Vinga, Lugoj, Lipova şi Bungard. Miletič, *op. cit.*, p. 160 şi Jireček, *op. cit.*, p. 119.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

trebarea noastră, de ce chiar în Bănat: „bag seamă în Bănat nu era iobăgie". Apoi : „s'o dus încolo pe la Deva, la Vinga, unde încă hălăduiau Bulgari. Ăla care-o *'mplântat întâi paru 'n*[1] Vinga o fost Ciorgoveanu Pătru".

„Dinientre de 48 *s*'o kerdut limba — ne asigură şi cantorul Flueraş... Mult o opăcit-o până o lăsat-o"...

Acesta ar fi în general felul în care Şcheii îşi explică desnaţionalizarea lor. Ei uită însă să amintească de vecinii lor Români, pe cari i-au găsit, dacă nu chiar la Cergău, în satele vecine, şi a căror limbă au fost siliţi s'o înveţe, mai curând sau mai târziu, pentru a se putea înţelege cu lumea din ţinut.

Bătrânul Iuga spune că ştie de la moşu-său că pe la 1836 erau în sat 98 de familii de Şchei, şi numai 4 de „români". Toţi aceştia au venit la Cergău — Şcheii interogaţi sânt de acord şi o spun cu o oarecare mândrie — ca slugi la ei. Azi unul, mâine altul, până ce s'au înmulţit. Ba au început să ia şi fete de-ale Şcheilor, trecând sau nu la legea lor. Se citează un oarecare Ilie Ciorgoveanu care ar fi făcut aşa, luând fata stăpânului său de soţie. Altul, Lita, ar fi procedat la fel, apoi, când să moară, a chemat pe popa unit şi s'a 'ntors la legea pe care o părăsise.

Astăzi căsătoriile mixte sânt dese. Ni se spunea de un Şchiau care „a trecut la Români" — deci la greco-catolici—a stat trei ani, „nu i-a plăcut" şi s'a întors iar la Şchei. Nevasta lui — Româncă. Două surori ale ei au luat şi ele Şchei, pe când a treia s'a măritat cu un Român. Fratele lor „român" a luat o Şchiaucă. Astfel „se amestecă" de o vreme 'ncoace Şchei şi Români.

De când trăiesc în România, Şcheii trec la „legea românească" şi din motive politice. Ni se spunea despre câţiva notabili ai comunei, de primar chiar, că a fost Şchiau, dar „s'a făcut român mare". Trecerea la uniţi apropie pe Şchei de putere şi toţi nu pot rezista ademenirilor ei. Dar trebuie

[1] O expresie analoagă în „Şezătoarea", 1922, p. 173 : „ăl de-a pus paru 'ntâiu" (în satul Catanele).

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

să contăm şi impozitul greu pe care-l au de plătit pentru a-şi susţine biserica lor confesională. Apoi, legea românească nu mai sileşte, ca cea ungurească, să plăteşti, când treci de la o biserică la alta, încă cinci ani şi „aruncurile" celei părăsite pe lângă ale celei nou îmbrăţişate. Unul, mai sfătos, ne povestea : „Trebue să se aleagă odată de noi : noi nu sântem nici Rumâni, nici Saşi, nici Unguri". Se mai întâmplă apoi şi să fie luaţi în râs de Românii din satele vecine cu întrebări : „Da ce-i aia Şchei ? De ce nu treceţi la legea românească ?" lucru care supără.

Desnaţionalizarea lor se desăvârşeşte pe zi ce merge. Un exemplu elocvent : Cergăul Mare, un sfert de ceas depărtare de cel Mic, avea odinioară biserică luterană şi era locuit aproape numai de Şchei. La venirea lui Miletič, acum treizeci de ani, nu mai erau decât 5 familii protestante şi profesorul bulgar a găsit că nici n'ar avea la ce să se mai ducă la Cergăul Mare. Ceilalţi Şchei ar fi trecut, după Miletič, la uniţi, subt influenţa proprietarului satului, Mitropolitul Blajului, iar cele cinci familii protestante au rămas să se roage singure [1]. Astăzi, la Cergăul mare nu mai e nici un Şchiau, ultimul murind acum câţiva ani.

La Bungard şi Ruşciori, celelalte două sate — acestea în judeţul Sibiiu — în care s'au aşezat Bulgarii veniţi în Ardeal, desnaţionalizarea era aproape completă, încă pe timpul vizitei lui Miletič. In Bungard el găsise biserica închisă şi ştia de hotărîrea desfiinţării parohiei luterane, din pricina numărului mic al credincioşilor[2]. Astăzi abia de mai sunt 16 familii de luterani la Bungard, cari merg la biserica ortodoxă alături de Şcheii trecuţi la ortodoxie [3]. La Ruşciori ei se ţin ceva mai bine. Totuşi, de limbă bulgară nici urmă. Incă la 1895 slujba se făcea numai în româneşte şi nemţeşte [4]. Aici însă Şcheii nu mai trec la Români, ci la Saşi. Generaţia tânără vorbeşte acum săseşte.

[1] Miletič, *Sedmigradskitě Bŭlgari*, *Sbornik XIII*, p. 166.

[2] *Ibid.* p. 172.

[3] Informaţie datorită d-lui Mihail Simonis, preotul luteran din Cergăul Mic.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Să ne întoarcem însă la Cergău. Ceeace i-a păstrat pe Șchei până acum, ceeace i-a păstrat atâta vreme, insulă streină în marea de Români, și subt o stăpânire ungurească destul de vitregă — a fost luteranismul lor.

Respectul ce-l au pentru biserică și preot este puțin obicinuit în satele noastre. Ar fi greșit să ne închipuim că numele dat preotului lor este în batjocură. Căci, deși în sat se vorbește numai românește, cei doi preoți nu sânt numiți la fel : pe când cel unit este, ca de obiceiu „domnu părinte", cel luteran este *domnu popa*. Și la fel, soțiile acestora se numesc : doamna preotească și — *doamna popoaie*. Nouă ni s'a părut cu totul curios când, în drum spre Cergău, cărăușul — un Șchiau — privind înapoi spre Blaj, ne-a spus: „Par'că văd pe domnu popa și pe domnu părinte venind". Dar în sat toată lumea spune astfel, Românii ca și Șcheii. La întrebarea noastră, pentru ce li se zice-așa, bătrânul Iuga ne-a răspuns cu laconicul : „așa ne-am pomenit". In „domnu popa" va trebui să recunoaștem însă amintirea unui („gospodin) pop" bulgar, căci țăranul nostru nu obicinuiește să lege de numele *popă* calificativul „domn".

Alți termini interesanți în organizația bisericească a Șcheilor sânt, poate, următorii : cantorului i se zice *jupân*, jupânii cantori, căci sânt doi ; iar crâsnicului *„goju*[1] bisericii".

N'am avut norocul să putem fi într'o Duminecă în satul Șcheilor, ca să asistăm la serviciul divin. Dar „domnu popa", cu amabilitatea cu care ne-a ajutat tot timpul petrecut la Cergău, ne-a dat ocazia să putem asculta, chiar într'o zi de lucru, câteva din cântările și rugăciunile cele mai obicinuite.

Biserica Șcheilor, renovată în timpul din urmă, nu prezintă nimic particular. Dacă ar lipsi băncile și ar avea altar, iconostas și strane, n'am deosebi-o desigur de o bisericuță românească de sat, din cele mai curățele. Amvonul

[1] Cf. gociman, gojman = epitrop la biserică și reconstruirea *gociu*, nume dat ajutoarelor morarului. *(Dicționarul Academiei. s. v. gociman).*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

chiar şi banca jupânilor cantori, sânt acoperite cu scoarţe româneşti, care de altfel nu surprind pe nimeni acolo unde preotul predică şi citeşte evanghelia românește.

Miletič, care s'a nimerit la Cergău într'o Duminecă şi-a asistat la slujbă, ne dă o descriere a ei [1]. Rezumăm după el: Se cântă întâiu de cătră toţi şi cu acompaniament de orgă: „Gelobt sei Gott". Preotul citeşte câteva rugăciuni în nemţeşte, apoi „apostolul" în românește. Urmează „credeul" în bulgăreşte, cântat în cor de toţi cei de faţă. O rugăciune şi un „exordium" spuse de „domnu popa" în românește — apoi toţi cântă bulgăreşte „Christus je stanal gore". „Tatăl nostru" şi evanghelia în românește — tot astfel şi predica — şi slujba se termină cu un cântec bulgăresc.

Unul dintre Şchei, Daniel Sekéli, spunea lui Miletič că slujba se făcea altfel pe când era el copil: „Tatăl nostru" şi alte rugăciuni se spuneau pe atunci bulgăreşte [2] — dar conform preceptelor luterane s'a introdus în biserică limba care putea fi mai bine înţeleasă de popor, cea românească [3]. La fel ne spunea şi nouă bătrânul cantor Flueraş. Dar situaţia s'a schimbat încă de acum 30 de ani, de când i-a vizitat Miletič. Astfel „domnu popa" de la Bungard, ne spune cantorul, le-a tradus — „de mult" — o seamă de cântece bisericeşti din nemţeşte — „care nu erau în bulgăreşte" — şi care se cântă astăzi la slujbă şi la diferite ceremonii.

Iată începutul unuia din ele, pe care l-am auzit cântat în şcoală de câteva zeci de Şchei, adunaţi de „domnu popa". Melodia e nouă — ni se spune — adusă de la Bungard ca şi textul — şi se deosebeşte cu totul de melodiile extrem de trăgănate pe care ni s'au cântat nişte cântece bisericeşti în bulgăreşte.

„Un prunc născuse 'n Betclehem,
Aleluia,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Miletič, *op. cit.*, pp. 161—163.

[2] Am întâlnit şi noi mulţi Şchei cari mai ştiau „tatăl nostru" în bulgăreşte.

[3] Miletič, *op. cit.*, p. 163.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Să bucură Jeruzalem.
Cu injerii ceriului
Veseli să fim,
De veștea ceai bună
Lăudând pe Dumnezeu.

In *iescle* zace înfășat,
Ficioară blândă l-o născut,
Că Dumnezeu așa o vrut.

Cu trup de om ca să-l vedem,
Pe care noi să-l ascultăm.
Cel de-asupra norilor
Slăvit în vecii vecilor.
Aleluia".
(Spus de cantorul Flueraș).

Acest cântec a început să se cânte în ajunul Crăciunului, la „domnu popa", numai din anul acesta ; înainte se cânta în bulgărește următoarele versuri, pe cari le dăm, mai mult ca titlu de curiozitate, așa cum ni le-a spus cantorul Flueraș :

Rodilsa Jezuș faf Betclehem
Zanto isa veselia
Nimni to i leje
Faf iesclete.

Foi scopil sata sfeat
Oloveto oșniță
Ogreava tieptiedo.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inutil să mai adăugăm că nimeni, și mai puțin preotul luteran al Șcheilor, nu înțelege acest text. Acum când pe lângă el se cântă și „vierșul" românesc dat mai sus — oricât de chinuită ar fi limba aceluia — cel bulgăresc va

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

fi uitat curând - curând.[1]

Popa de la Bungard nu e singurul „poet religios" al Şcheilor de la Cergău. Cantorul Flueraş ne vorbea cu mult respect de cei doi profesori streini cari au făcut Ciorgovenilor cinstea unei vizite şi a unei cercetări asupra neamului lor. Unul este desigur Miletič, pe care cantorul îl numeşte *Milenium Antoni* (deşi pronumele profesorului bulgar e Ljubomir) şi de care-şi aminteşte c'a venit cu „Măria Sa" — titlu dat de Ciorgoveni, Şchei ori Români, istoricului blăjan Ion Micu Moldovan care a însoţit pe Miletič. Al doilea, venit singur, ar fi fost profesor la „Peterburs" şi s'ar fi numit *Ţircus Alexander*. Bănuim în el,

---

[1] Distanţa dintre limba acestui cântec şi bulgăreasca de astăzi este, desigur, considerabilă. Şcheii mai instruiţi îşi dădeau ei înşişi seama de cum se stâlceşte vechea lor limbă, „pentrucă învăţătorii care nu înţeleg nimic (din cântecele bulgăreşti) şi copiii care le învaţă papagaliceşte, înlocuiesc cu vremea cuvintele, şi nu e nimeni care să se priceapă să corecteze" (Miletič, *op. cit.*, pp. 159—160). Intr'o rugăciune auzită la Cergău se menţine cuvântul bulgar *sila*, dar imediat se dă şi traducerea lui românească, pronunţându-se la un loc, ca şi când ar forma un singur cuvânt: *silă-putiere*. Spre a ne face o idee de cât se îndepărtează bulgăreasca cântecului „Rodilsa" de cea a originalului, îl vom da mai jos. Il găsim în cartea de rugăciuni publicată de Miletič în studiul citat. Ea e întitulată *Cantionale seu Graduale bulgaricum scripsit Per... Josephus-Noelzner Anno 1812 Kis Cserged.* Textul ei îl publicase şi Miklosich. Meritul lui Miletič constă în faptul că a găsit şi originalul nemţesc *(Habermann's Christliche Gebeth*, tipărit la Sibiiu în 1680) de pe care au fost traduse cele mai multe cântece ale Cantionalului, şi astfel a putut da aproape la fiecare rugăciune bulgară, alături de transcrierea ei cu cirilice, şi textul german original. Cântecul auzit la Cergău îl găsim astfel

în Cantional:

„Rodil saie Iesus faf Behtlehem
Szantui sa veselete sif
Nine toi lessi f-iezklete

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

ajutaţi şi de o Cronică a Şcheilor în manuscris [1], în care se aminteşte de un profesor Sirku Petrarhie din Rusia, pe profesorul Syrku, despre care se ştie c'a fost în 1898 să viziteze pe Craşovenii bănăţeni, scriind chiar ceva asupra lor [2]. E probabil că tot atunci profesorul de la Petersburg să se fi oprit şi la Cergău. Nu ştim însă să fi publicat ceva asupra Şcheilor. Iar amintirile de acum 30 de ani ale cantorului Flueraş nu-i permit să lămurească dacă profesorul Ţircus a venit după sau înaintea lui Miletič.

Voiez kupil satta sveat
Voloveto i oszliczete
Goograhuva steste Duch...

transcris de Miletič:

Rodil sa ie Iesus faf Betlehem
Zantui sa veselete sif
Nine toi leži f iesklete
Vo ie skupil sata sveat
Voloveto i oslicete
Go ograhuvant o tefte Duh.
(Miletič, *op. cit.*, p. 224. No. 22)

Miletič promisese un studiu amănunţit asupra limbei Canţionalului, despre care nu ştim însă să fi apărut. Reţinem părerea lui Jireček care spune că limba Canţionalului are pe lângă archaisme remarcabile „einen ganz ostbulgarischen, donaubulgarischen Typus". *(Archiv für slavische Philologie*, XX (1898), p. 118).

[1] *Chronică Colonisarea Bolgarilor în Ardeal (Erdély).* Trei coale mari scrise mărunt într'o limbă aproximativ românească, de către Daniel Sekéli, după vizita „domnilor mare învăţaţi, doctori de Philologiă din Orientu". Autorul, fiu al popii Cikeli, fost învăţător, e numit de Miletič, care-l găsise în viaţă *(op. cit.*, p. 159), „unul din cei mai instruiţi oameni din sat". E un fel de apologist al originii bulgare a Şcheilor, plângând obiceiurile străbune care se pierd, vorbind de „Thesa lui Bogomir" şi exagerând importanţa şi numărul Bulgarilor „emigraţi" (după el în Banat ar trăi două milioane de Bulgari). Pe lângă atâtea chestiuni fără absolut nici o importanţă pentru noi, Sekéli descrie şi câteva obiceiuri ale Şcheilor.

[2] Cf. Miletič, *Ueber die Herkunft der sogennanten Krasovaner in Süd-Ungarn*, în „Archiv für slav. Phil.", XXV (1903), p. 176.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

De cântece bulgăreşti, pe care Şcheii le cântau fără să le înţeleagă, povesteşte şi profesorul bulgar. Ba el aminţeşte şi de-o rugare a lor de a li le traduce [1]. Nu ştim care va fi fost rezultatul acestei intervenţii. Cantorul ne spunea însă că prof. Ţircus le-a tradus mai multe cântece, dintre care dăm şi noi unul, pe care-l cântau odinioară iobagii şchei când se întorceau de la munca boierească din Cenade :

Zeşto zămănuvăş
Moi serţi
I sa buşuluvăş
Toi selnika
Nasâ ienzika
O sviat
Nadejde numai gospodin bog
Storil, storil
Ne beto i zămeto [2].

In traducerea atribuită lui Ţircus :

Nu te supăra inima mea,
Nice nu duce voie rea
Numa 'n sfatu lui Dumnezeu
Te nădăjduieşte,
Care cerul şi pământul
Il stăpâneşte.

* * *

Cu onomastica Şcheilor s'a ocupat mai amănunţit Miletič [3]. Jireček observă că numele de persoane date de acesta „bieten wenig Auswahl" şi că interesante sânt numele de familie *Bašta, Dobre, Kŭrste, Kokoš* [4]. Mai des am întâlnit la Şchei numele Iuga — aşa de mulţi, încât trebuesc deosebiţi astfel: *Pătru Iuga lu Pătru, Iuga lu ńam-*

[1] Miletič, *Sedmigradskitě Bŭlgari*, pp. 159—160.

[2] Cf. în Cantionalul publicat de Miletič, *op. cit.*, p. 239, textul no. 3.

[3] *Op. cit.*, p. 117.

[4] *Archiv für slav. Philologie*, XX (1898) pp. 166—168.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

ţu, Iuga Pătru lu Carli, etc. Deosebit de vechi par a fi numele : *Futilă* și *Boar.* Intr'un document păstrat în Arhiva de la Orăștie, datat 1647 [1], găsim următoarele nume de „Bulgari" din cele două Cergae : *Parkolab Hancze, Parkolab Kertzte* (Cârște?), *Pap Mihalj, Puskas Balas, Ianos Cantzelaris, Ianos Kelecs, Giörgi Baste.*

Asupra numelor de botez femeiești ar fi de observat următoarele : Daniel Sekéli îi spunea lui Miletič că aproape toate Șchiaucele poată numele de *Mina* [2]. Noi însă am întâlnit în special des numele *Linca* (între informatoarele noastre, o singură dată Mina, de cinci ori Linca). Acesta din urmă e și numele păstrat în singura colindă bulgărească a Șcheilor, precum și singurul nume de fată în colindele pe cari Șcheii le cântă primarului. Există nume femeiești numai la Șchei, cari nu se întâlnesc la Românii din sat, „pentru că sânt șcheiești". Acestea sunt : *Agliţa* — „asta pe bulgărește e *Aglio*", ne spune cantorul Flueraș, care o știe de la bunică-sa, cea care vorbea bulgărește, — *Mărguţa* — bulgărește *Marga,* explică iarăș cantorul. Apoi, *Linca, Mina, Ancă, Ghiţa.* „Acum au întrat și *Marioara, Ana* și alte, dar ăstea nu sânt șcheiești" — zice cantorul. Numele „șcheiești" ale bărbaților sunt *Pătru, Mihai, Crișteа, Ianăș.*

In toponimie am însemnat ca putând prezenta oarecare interes : *Blagoviţa, Cordomacină* și *Velijer,* cele dintâi locuri în hotarul Cergăului Mic, ultimul un deal în apropierea satului [3].

* * *

Originea bulgară a Șcheilor nu se vede însă numai din rugăciunile bulgărești, păstrate 'n cărți și 'n graiu viu, ci și din o parte din obiceiurile practicate de către ei la

[1] Publicat în Pič und Amlacher, *op. cit.,* p. 276.

[2] Miletič, *op. cit.,* p. 166.

[3] Părintele Drothler ne trimite următoarele numiri toponimice caracteristice din Rușciori : *Găbrisca, Pojorâna, Dobru* și *Cervenca.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

diferitele sărbători de peste an, din cântecele care însoțesc pe unele din ele sau din numirile păstrate în legătură cu anumite ceremonii. Cum în afară de o colindă bulgărească folklorul Șcheilor de astăzi n'a fost cercetat de nimeni, vom înșira obiceiurile mai interesante. Cele la cari n'am putut asista ne-au fost descrise de Șchei bătrâni și tineri, în deosebi de cantorul Flueraș, bătrânul Iuga, Mihai Sechelea, Ion Sărcău și câteva Șchiauce.

Începem, ca să păstrăm o ordine, cu sărbătorile, și anume cu *Anul nou*. Unul din obiceiurile acestei zile este acel al sorcovei. Se știe în general în ce constă: câteva rămurele ori nuiele legate cu o panglică, uneori împodobite cu hârtie colorată, cu care umblă din casă 'n casă în dimineața anului nou copii între 6—12 ani, bătând cu ele în masă, ori chiar în cameni și urând celor ai casei sănătate și belșug. Mai puțin se știe însă că sorcova nu este un obiceiu general românesc. Marian nu-l cunoaște decât în Muntenia[1]. Practicarea lui la Brașov s'ar putea explica poate și printr'o importare de peste munți, deși nu trebue să uităm de Șcheii de acolo și originea lor încă nu de tot lămurită. In Ardeal, obiceiul se mai întâlnește în Munții Apuseni[2]. Dar nici Românii din Cergău nici cei din satele vecine, nu-l practică. Il găsim însă la Șchei. Că el trebue să fie bulgar, o dovedește chiar numele: se umblă aici cu *survăicile*, nu cu „sorcova". Iar urarea copiilor diferă de cea de la Brașov și din Muntenia. Pe când acolo se spune:

„Sorcova, vesela
Să trăiești, să 'mbătrânești
Ca mărul, ca părul", etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Sărbătorile la Români*, I, p. 155.

[2]) După o informație datorită d-lui Dr. Ștefan Pașca (Crișcior, jud. Hunedoara).

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Șcheii urează astfel :

„*Súrva,* súrva vesela
Dă la copil ún colac
Anu nou, ánu nou !"

Așa ne-au spus-o copiii de azi și ne-au verificat-o bătrânii satului.

Obiceiul e cunoscut și la Bulgarii bănățeni și se chiamă acolo *sùrvaka* : iar urarea sună astfel :

„Sùrva, sùrva gudìna
Vĕséla ti guspoǵe
Ud gudìni du gudìni
Sè i žuvi i zdràvi" [1].

In Bulgaria, obiceiul sorcovei e foarte răspândit și i se zice în general *suruvaknica.* E de notat însă că în anumite ținuturi (Haskovo, Rusler, Varna) se zice *surva,* ca la Șchei. Urarea începe de regulă la Bulgari cu vorbele :

„Súrva, súrva gòdina
Vesela, vesela, gòdina" [2].

Identitatea la Șchei și la Bulgari a cuvântului esențial — *surva* — din urarea de Anul nou ne dispensează de a mai insista asupra evidenței originii bulgare a obiceiului de la Cergău.

* * *

In ajunul Bobotezii se umblă cu *beaua,* obiceiu care — după cât am fost informați — nu se practică în nici unul din satele vecine, iar în Cergău numai de către Șchei. Către seară, după vecernie, cei doi cantori pornesc de la școală însoțiți de 4 feciori și numeroși copii. Aceștia din urmă au clopote 'n mâini pe cari le sună strigând :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Miletič, *Knižinata i ezikŭt na banatskitĕ Bŭlgari* în „Sbornik za narodni umotvorenija", XVI—XVII, pp. 437—438.

[2] D. Marinov, *Narodna vĕra i religiozni narodni običai,* în „Sbornik za nar. umotvorenija", XXVIII, p. 338.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

„Bea, dă-mi o mea !
Bea, dă-mi o mea !"

Cantorii cântă următorul „vierş" bulgăresc :

„Dina dasa veselia
Fafno, fafno,
Nam saródil ne benčski ţar
Fafno, fafno,
Rodina Iezuşa molimi
Fafno, fafno" [1]. (Cantorul Flueraş).

Fiecare om dă un „lichiu" (plăcintă) şi o bucată de carne, pe care le adună în „straiţe" cei patru feciori. Inainte se da şi o lumânare aprinsă.

Obiceiul e, după cât se pare, un fel de a „umbla cu crucea" ca la noi, la care s'a adăugat „beaua" copiiilor [2] pentru a vesti pe oameni de apropierea „jupânilor cantori". Ştiind că la luterani obiceiul de a umbla preotul la Bobotează nu există, nu e oare cazul să ne întrebăm cum de-l au totuşi Şcheii ? E probabil ca el să fie o ultimă urmă a unei presupuse religii catolice la care Şcheii ar fi ţinut înainte de a trece la luteranism, căci la catolici găsim nu numai obiceiul de a se umbla la Bobotează, ci şi detaliul întâlnit la Cergău, ca preotul — acolo cantorul — să fie anunţat la case de câţiva copii sunând din clopote [3]. Tot aşa de probabil e însă ca acest obiceiu să fi fost *împrumutat* fie de la Românii uniţi din sat, fie mai ales de la Ungurii foşti odinioară în Cergăul Mare sau chiar în Cergăul Mic, prin care Miletič, ca şi Şcheii, încearcă să

[1] In Cronica lui Sekéli : „Famno dena dasa veselia".

[2] Cf. *chiraleisa*, strigătul copiilor când umblă din casă în casă, în ajunul Bobotezei (Marian, *Sărbătorile la Români*, I, 170 şi nota 1).

[3] Cf. şi observaţia lui Jireček (*op. cit.*, p. 118), după care două din cântecele Canţionalului (No. 22 „Puer natus in Betlehem" şi No. 26 „Surrexit Christus hodie") „sânt traduceri de cântece latineşti din epoca dinaintea reformaţiunii".

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

explice atâtea din numele lor ungurești, ca : Székely, Sărcău, Gál și altele.

* * *

Un obiceiu interesant al Șcheilor, este acel al *boului ferecat*. El are loc în ziua de Sânziene (24 Iunie). Feciorii adună cingători, curele, zale, clopote și zurgălăi cu cari se „chindisește" cât se poate mai frumos un covor, care e pus pe un bou. „Ferecarea" lui nu se oprește aici. Intre coarne și pe ele i se leagă năfrămi și *bortițe* — bentițe lucrate 'n mărgele de care poartă feciorii la pălărie — și flori galbene numite „sânziene". La gât și de cele două părți ale covorului i se pun clopote. Doi feciori trec la coarne, alții la clopote ; unul la coadă, care nici ea n'a scăpat negătită. După ieșirea din biserică, în sunet de clopote și zurgălăi, feciorii duc „boul ferecat" întâiu la „domnu popa", apoi prin toate curțile Șcheilor și în special la acelea unde sânt fete. Insoțiți de lăutarul lor, ei joacă, fără să cânte însă, fără să spună nimic. Li se dă și bani. După ce-au colindat astfel pe la toți Șcheii, feciorii merg la fântâna satului și o curăță [1].

„Ferecarea boului" la Sânziene nu e practicată — după cât ni s'a spus — de Românii din Cergău și nici de cei din satele vecine. Nu i-am putut da de urmă nici în literatura folklorică românească, nici în acea a popoarelor balcanice, pe care am putut-o consulta. Un singur exemplu am mai găsit în cartea lui Moldován Gergely despre populația românească a comitatului Alba [2]. Având în considerare cele spuse mai sus, traducem descrierea lui în întregime, observând că culegătorul nu indică satul unde-a notat obiceiul.

---

[1] O curățire a fântânilor la Sânziene, are loc și în satele sășești. Ea se face de către tovărășiile de feciori numite „Bruderschaft". Cf. A. Schullerus, *Siebenbürgisch-sächsische Volkskunde*. Leipzig, 1926, p. 153). S'ar putea ca acest obiceiu să fi fost împrumutat de Șchei de la Sașii din satele vecine.

[2] *Alsófehér vármegye román népe*. Nagy Enyed, 1897, p. 301.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

„La Rusalii se gătește boul *(împănarea boului)*. In preseara Rusaliilor feciorii cer de la o gazdă un bou. Inainte de răsăritul soarelui îl mână cu celelalte vite ale gazdei, îl satură bine, boul putând paște oriunde. In zori ies și fetele pe câmp, adună flori, flăcăii rup ramuri ; din flori se împletește o cunună mare, rotundă *(peană)*. Unul dintre feciori își pune o mască din coaje de cireș, și opinci, și ițicălecă ; boul e împodobit. Călărețul mascat merge înainte, după el boul, apoi 4—8 flăcăi cari mână boul, purtând puști de lemn, având hainele întoarse, sumanele trase pe picioare, etc. In capul satului îi așteaptă lăutarii. Mânătorii chiuie, se joacă cu puștile ; umblă din gazdă 'n gazdă, fac glume, la urmă merg la stăpânul boului, care-i ospătează. După ospăț fiecare fecior promite o jumătate zi de clacă."

* * *

Pentru sărbătorile Crăciunului se fac pregătiri întinse. Feciorii se organizează într'o tovărășie de colindători care aici se chiamă *bute*[1]. De fapt sânt două „buți" : una compusă numai din Șchei, alta din Șchei amestecați cu Români. Pe noi ne interesează în special cea dintâiu. Ea are în frunte un *ġirău* sau primar al feciorilor și un *ajutor de ġirău*. Un alt fecior, „ăl cu cheia", ori „ăl cu cheile" este însărcinat cu ținerea subț lacăt a mâncării și băuturii.

In seara de ajun, „butea" Șcheilor merge mai întâiu la „domnu popa", însoțind pe *șoleriu* (învățător), pe „jupânii cantori" și pe *cântători* (ajutorii cantorilor la cântecele bulgărești). Se cântă de către toți „Rodilsa", cântecul al cărui text l-am dat mai sus — căruia la noi i-ar corăspunde „Nașterea ta Hristoase". „Domnu popa" dă colindători

[1] *Buți* întâlnim și la Șoroștin — lângă Blaj — și în general pe Târnave (cf. revista „Comoara Satelor", II (1924), 123—132 și Al. Viciu, *Colinde din Ardeal*, Buc. 1914, p. 13). In alte părți, aceste însoțiri de colindători se chiamă *beri* (Viciu, *op. cit.* pp. 10—11 ; S. Mândrescu, *Literatură și obiceiuri poporane*, Buc. 1892, p. 207).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

lor o masă, la sfârșitul căreia ginărul feciorilor „mulțămește" în cuvintele următoare: „Bună sara domnule popa. De-ar fi vint sara din ia-sară 'ntr'un ceas bun. Ziua de mâne s'o petrecem cu toți sănătoși. Ia 'n nume de bine domnule popa un cântec de cinste și laudă de la jupânii cantori și de la jupânu șoleriu dimpreună cu toți cântătorii satului. Mult de la Dumnezeu, puțin de la dumnealor"! (comunicată de Mihaiu Sărcău, ginărul feciorilor din anul 1926). „Mulțămirea" se zicea la fel acum 50 de ani, pe vremea când ginăru era cantorul Flueraș, care și-o mai amintește.

„Butea" Șcheilor se îndreaptă acum spre locuința primarului. Acestuia i se cântă nu mai puțin de opt colinde, pe o melodie trăgănată și asemănătoare cu acea a *Rodilsei*. In ea n'am găsit nimic din melodiile colindelor românești. Fiecare din cele opt colinde își are numele ei — după un cuvânt din întâiul vers ori după conținut, — și nu li se schimbă niciodată ordinea în care sânt cântate. Iată-le: I *Domnul bun*. II *Fericel*. III *Poarta raiului*. IV *Sulu*. V *Ploile*. VI *Cetina*. VII *Turcii* și VIII *Judele*.

In românește fiind, ele nu se pot depărta mult de colindele satelor vecine și de colindele noastre în genere. O asemănare deosebită a câtorva din ele am găsit la colindele din Șoroștin (lângă Blaj), publicate în „Comoara Satelor" (Anul I și II). Apoi, la cele publicate de Viciu, în special de pe Târnave. Nu știm să fi întâlnit în literatura colindelor noastre una asemănătoare ultimei colinde șcheiești „Judele" (vezi *Textele*). N'am găsit variante nici pentru a treia, a cincia și-a șaptea colindă a Șcheilor.

Firește, cele opt colinde nu se pot cânta dintr'o răsuflare. Feciorii sânt cinstiți de primar, ajutorul de ginărău mulțumește, se mai cântă o colindă, și așa se sfârșește cu „cererea colacului" (vezi *Textele*).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Feciorii din bute se împart acum în mai multe grupuri și o iau pe la casele Șcheilor. Interesant e că aici nu se colindă, căci cele câteva vorbe cari se spun în bulgărește noi nu le considerăm ca o colindă. Unul din feciori strigă la fereastră: „*Tocălită*". Din casă i se răspunde: „*Jdecă!*"

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Și atunci cei de afară spun : *„Borbecă, mandă, colandă, čas, vas, porodică căsi, porodiță sărți, un colac și-un cârnaț și pe Linca să mi-o dați“* [1].

Și acesta-i tot colindatul. Dar asupra formulei ce se spune n'am putut face pe colindătorii din diferitele generații să cadă de acord. Cea dată mai sus ne-a spus-o Mihai Sărcău. Cantorul Flueraș susține însă că pe vremea lui, după „porodița sărți“ se spunea și „oștenește boc“ : „mai *nientre* așa o fost“. G'irăul actual recunoaște că „noi am mai lăsat“. O Șchiaucă (Linca Sechel Hoaĝe, de 37 de ani) românizează cu curaj : în loc de „porodița sărți“ cum zice actualul și fostul ĝirău al feciorilor, ea spune „porodița *sălcii*“. Firește, de 'ntrebi pe Șchei de sensul acestor cuvinte, răspunsul e o ridicare din umeri și un : „așa am pomenit noi *de dată*“.

E de remarcat că Miletič dă această formulă altfel, mult mai bulgărește : *„Tuka li si ? Sdeka. Dobŭrŭ beka, mandâ, kolandâ, čas, vas, porodic'a serc', ošte ne šte Bog“* [2]. Noi credem însă că aceasta este o reconstituire făcută de el pornind de la vorbele spuse de colindători, o apropiere cât mai mare posibilă de bulgărească actuală. Așa se explică de ce Jireček privește pe „Tuka li si“ „ganz wie im neubulgarisch“ [3]. Nu credem de loc că el s'ar fi pronunțat la fel despre „Tocăliță“ cel pe care l-am auzit noi. Bătrânii satului ne asigurau că acum 60 de ani se spunea la fel : „Tocăliță“. Astfel se pare că Miletič a publicat texte refăcute și aceasta poate nu atât din dorința de a ne prezenta limba vorbită de Șchei ca foarte aproape de bulgărească actuală, ci mai mult datorită următoarei împrejurări : Informatorul lui cel mai de seamă pare să fi fost acel Daniel

[1] Sfârșitul poate varia, colindătorii cerând uneori „pe femeia căsii ori un copil“, înlocuind deci numele *Linca* — acesta e totuși cel care se întâlnește mai des, încât avem impresia că face parte integrantă din formulă — cu al femeii sau copilului respectiv.

[2] *Sedmigradskitě Bŭlgari*, *Sbornik* XIII (1896), p. 158.

[3] *Archiv für slav. Philologie*, XX (1898), p. 177.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Sekéli, autor al cronicei amintite, pe care l-am arătat ca om instruit și deosebit de înflăcărat de originea bulgară a neamului său. Tot așa precum nu putem da mare importanță celor cuprinse în „Cronica" lui [1], credem că textul colindei a fost apropiat de el de limba bulgară actuală. E semnificativ că în cursul slujbei, la cântecele bulgărești, Miletič observă că Daniel Sekéli cântă un text mai corect decât Șcheii ceilalți, și acesta îl lămurește că îl cântă după Canționalul din 1812 [2]. Tot așa putea el poseda un text manuscris vechiu al colindei de Crăciun, pe care probabil el e cel care a spus-o lui Miletič [3].

Aceasta a mai auzit colinda șcheiască și la Bungard, dar aici ea nu mai era într'o bulgărească așa de pură ca cea de la Cergău, ci se apropia de cea dată de noi : „Tuka li sâ ? — Deka. — Berbeka, de mandi de kolandi, čas, vas, sunkŭrnad si pelinka noy" [4]. La sfârșit vedem că s'au adăugat și câteva cuvinte românești : sunkurnad e „și-un

---

[1] Vezi p. 14, nota 1.

[2] Miletič, *op. cit.*, p. 162.

[3] Tot lui Daniel Sekéli i se datorește, probabil, și afirmația lui Miletič că locuitorii din Cergău își zic „bolgari" iar limbii lor „bolgarește" (Miletič, *op. cit.*, pp. 158—159), lucru de care auzind profesorul a rămas foarte surprins. Nici un ciorgovean nu ne-a răspuns, la întrebarea : „ce ești d-ta ?" că ar fi bulgar, ci toți : *șchiau*. Rar de tot se aude cuvântul „bulgărește", dar despre limbă, nu despre oameni. Nu credem ca lucrurile să se fi schimbat așa de mult la Cergău, încât oamenii să-și fi zis la 1895 „Bolgari", iar astăzi să fi ajuns „Șchei". Despre cei din Bungard, Miletič scria la 1895 că, uitându-și numele lor de Bulgari, își zic ei înșiși, așa cum le spun Românii, Șchei, pe când Sașii le spun *Ruteni* sau *Serven (op. cit.*, p. 170). Despre cei de la Rușciori, profesorul bulgar scria că au portul absolut asemănător cu acel al Sașilor — cari îi numesc totuși *Servi ;* preotul luteran al satului, D-l Michael Drothler ne comunică însă că foștii Șchei se numesc astăzi.. *Sași*. O publicație de acum aproape o sută de ani (M. Ackner und I. K. Schuller, *Der Hermannstädter Stuhl im Grossfürstenthum Siebenbürgen*, Wien, 1840, pp. 37, 38) numește Bungardul (Baumgarten) ca și Rusciorii (Reussdörfchen): „Wal.(achisches) und serv.(isches) Dorf".

[4] Miletič, *op. cit.*, p. 173.

BDU Cluj / Central University Library Cluj
BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

cârnat", iar „pelinka noy", este, cum bine-i explica bătrânul Flueraș (cel din Bungard) lui Miletič, nu palincă-rachiu, cum credea profesorul [1], ci *pe Linca*, fata pe care o cer colindătorii, așa cum am văzut că se obicinuește și astăzi la Cergău de a se cere de către colindători o fată, un băiat — un membru al familiei.

* * *

Asupra obiceiurilor referitoare la naștere n'am reținut nimic deosebit.

Cele de la nuntă oferă un oarecare interes și întrucât în legătură cu ele s'au păstrat o sumă de expresii vechi, poate bulgare.

Bătrânii spun că mai nainte căsătoriile se încheiau după alte legi. „Mai întâiu cerea fata, apoi da mâna în fața lu domnu popa. Când tinerii mergeau la el să-i alduiască, se zicea că merg la *herghelit*. La târgu Mănărăzii [2] — acolo să alegea și neveste câte-odată — punea fata *borta* 'n cap — semn că de-acu-i ńireasă — și numai către Crăciun să făcea nunta și omenia". (Iuga bătrânul).

Și astăzi Șcheii se cunună lunea. Costumul ginerelui nu prezintă nimic deosebit — față de cel românesc de pe Târnave. Inainte doar el purta în pălărie o pană de păun (Șcheii zic *pehún)* — spun bătrânii. Miresele șchiauce își încing capul cu o *bortiță* — bantă lucrată 'n mărgele, — deasupra căreia vin „florile de bortă". Pe spate au panglici, cari aici se numesc „frunză". Un „keptăruț" negru de postav, cusut cu flori, rochie și „șurță". Inainte, mireasa lua și o pânză albă pe ea — „ca o pelerină", ne lămurește Mihai Sechelea — care se chema *bostofanie* [3]. Pe piept mireasa șchiaucă poartă *fânta*, un disc de aramă împodobit

[1] *Ibid.*

[2] Comună săsească în apropierea Blajului.

[3] Linca Cristea Dițu, Șchiaucă, 80 de ani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

cu pietre colorate [1]. Borta se poartă numai la cununie. După aceea mireasa pune *conciu*, împodobit cu *bumbușle* — un fel de nasturi de argint ori de alt metal, cu ace pentru fixat — pe care-l poartă un an-doi. Pe subt bărbie se leagă cu o *năframă* neagră. Când are copii, nevasta „țâpă" bumbușlele și năframa [2] înlocuind-o cu o *cârpă* albă, făcută din *cipcă* (dantelă cumpărată). Bătrânele nu mai pun cârpă, ci *chindeu*, făcut din bumbac, acasă. Pe vremuri, când mergeau la biserică, femeile nu purtau rochi ca astăzi, ci *fortoane* negre [3].

Inainte de a pleca la cununie, mireasa-și ia iertăciune de la părinți; feciorul — văr bun cu mirele ori mireasa — care-o readuce acolo unde se joacă, se chiamă *zenti obraz* [4].

Când mireasa e scoasă din casă spre a fi dusă la cununie, fetele și nevestele îi cântă *goǵia* — numai la Șchei — („Ia-ți tu goǵio ziua bună", etc.). De asemenea când mireasa e dusă 'n car, la mire, se cântă: „Ia ieși mama goǵii" [5]. Inainte însă — ne spun Șcheii bătrâni — ducerea

[1] *Țânta* trebuie să fie de origine săsească. Un obiect analog *(Heftel)*, se poate vedea la miresele Sașilor (cf. Schulerus, *Siebenbürgisch sächsische Volkskunde*, Leipzig, 1926, planșa no. 11; *Codex Gratiae* (datând din sec. XVII, copie la Biblioteca Universității din Cluj) reprezintă la No. 88 „eine Hermanstädter Braut", purtând o astfel de țântă. Ea se întâlnește și la femeile Ciangăilor din Săcele, cf. rev. „Erdély", 1904, p. 10.

[2] Cf. cele ce spune A. Haberlandt în *Buschan's Illustrierte Völkerkunde*, II und III Aufgabe, Stuttgart, 1926, vol. II, 2. p. 619; „Stets wird bei den Litauern und den Südslawen (in *Bulgarien* und Makedonien wie auch im alten Banat) die Frau im ersten Jahr ihrer Ehe oder bis zur Geburt des ersten Kindes durch einen besonders geschmückten Kopfputz gekennzeichnet".

[3] Iuga Pătru lui Pătru, Șchiau, 82 de ani.

[4] Și în Bulgaria, întâlnim numele *zet* sau *zjat*, dat feciorului (rudă cu mireasa) care o conduce. Cf. Gerov, *Rěčnik*, s. v.

[5] Bătrânul Iuga ne spunea: „*goǵia* ieste iar bulgărește". Cântece asemănătoare se găsesc însă și în alte ținuturi românești, de pildă în Munții Apuseni, unde chiar mireasa se cheamă în ziua 'ntâiu, până la învălire „*gogiă*" (Marian, *Nunta la Români*, p. 593).

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

hainelor miresii, care avea totdeauna loc Marția, nu se făcea cu carul, ca astăzi, ci fiecare invitat lua, care o pernă care o scoarță, cărând astfel *tanțile*.

Credeam că la înmormântare vom găsi la Șchei multe practice interesante. Aceasta pentru că cunoșteam știrile notate în secolul XVII asupra unor superstiții ale Ciorgovenilor în legătură cu moartea. Părintele Amlacher găsise într'o arhivă din Orăștie („des Untervälder Kapitels") un „memorial" al preotului Andreas Mathesius din Cergăul Mic, datat din anul 1647 [1]. Prin el „domnu popa" căuta să explice superiorilor săi neînțelegerile intervenite între el și parohieni, și înșira și o seamă de practice ale lor la moarte. Iată pe cele mai interesante : aprinderea — „între strigăte sălbatice și sunet de clopote" — a unei legături de paie în fața porții mortului, imediat după ce și-a dat sufletul ; tăierea unei perechi de oi, pentru pomană, în coarnele cărora se pun lumânări aprinse [2] ; spălarea pe mâini deasupra cărbunilor, a celor cari au luat parte la înmormântare: petrecerea, după pomana acasă, la cârciumă, petrecere căreia i se dă numele de „paharul Sfântului Mihail". Dar cel mai interesant obiceiu îl constituia, după Pič, „femeia bătrână ținând o torță aprinsă la sicriul mortului și care conduce ceremoniile îngropăciunii". Despre această femeie, Pič [3] credea că „erinnert entschieden an den „Engel des Todes" in der Erzählung Ibn Fotlands über die Verbrennung des russischen Kaufmannes in Bolgar im J. 922, und steht als zweites Beispiel allein da" [4]. Mărturisim că noi nu credem de loc verosimilă supoziția lui Pič. Înclinăm mai de grabă să vedem în ea pe una din femeile care odi-

[1] Pič und Amlacher. *Die dacischen Slaven*, p. 268 și urm.

[2] Obiceiu care se practică pe vremuri și în Moldova, exact la fel, descris de Lambrior. *Obiceiuri și credințe la Români (Înmormântările)*, „Conv. Lit." IX, p. 154.

[3] *Op. cit.*, p. 262.

[4] Cf. și articolul nostru *La mort-mariage : une particularité du folklore balkanique* în „Mélanges de l'Ecole roumaine en France", 1925, p. 29 seq.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

nioară aprindeau tămâie pe cărbuni, la priveghiu — cum ne spune cantorul Flueraș că se făcea înainte vreme, „căci astăzi s'a lăsat *obliceriu*[1]. Iar misterioasele ei șoapte cari intrigau atât de mult pe popii luterani, vor fi fost simple rugăciuni — neînțelese de acești popi *sași* pentru că ele erau bulgărești.

Nimic, sau aproape nimic, din aceste practice pe cari memorialul le înfierează ca „abominabiles abusus". Tot ce-am putut afla, e doar o amintire a bătrânului cantor Flueraș, din ce i-au spus și lui bătrânii. Anume: „Când venea îngropătorii de la beserecă, după ce 'ngropa mortul, punea un ciubăr de apă la poartă și apoi să spăla 'ngropătorii acolo. Și-apoi punea un jip de paie și-l aprindea la poartă; și-apoi zicea că 'ncătrău mere fumu, într'acolo mere moartea, pe uliță aia, pe drumu ăla". Această amintire de practice astăzi cu totul uitate ar putea fi aprinderea paielor de care vorbește memorialul citat, — dar cantorul le putea ști și de la popii sub care servise și care putuseră citi despre acest obiceiu chiar în cartea lui Pič, care, după spusele preotului de astăzi — ar exista în arhiva bisericii.

Serviciul religios la mort e simplu. Imediat după moarte „se rupe clopotu" — așa spun Șcheii pentru „se trage clopotul". „Cântătorii" satului merg la un fel de priveghiu — fără popa — în seara aceleeași zile. I se cântă trei cântece bulgărești, între cari și *Rodilsa*, apoi se zice—azi românește, înainte bulgărește — „Tatăl nostru". Ingropăciunea se face între cântece bulgărești. E de remarcat că Șcheii nu pun ban în mâna mortului, cum fac întotdeauna Românii din Cergău.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Memorialul amintit, ca și cronica lui Sekéli, vorbesc de o serbare care corăspunde cu totul „paparudelor" noa-

[1] Șcheii zic curent *obliceriu* pentru obiceiu. Așa scrie și Sekéli în cronica sa.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

stre și celor din Balcani [1]. Astăzi nu se știe însă de așa ceva la Cergău. Descriind bătrânului Iuga obiceiul el ne-a spus doar că „la Sângeorz ficiorii prind fetele, le bagă 'n troaca boilor și le udă — da asta n'o fac decât Rumânii" [2].

In materie de superstiții, nu găsim la Șchei mai multe ori mai deosebite decât la conlocuitorii lor Români. Ba, poate datorită bisericii lor luterane, ele sânt mai puține. Astfel legendele și credințele atât de numeroase în alte părți privitoare la facerea lumii — aici nu sânt cunoscute. Șcheii nu știu altă creare a lumii decât aceea din Biblie.

Abia de se știe despre strigoi, în sensul obicinuit, de vampir. Mai mult despre „strigoaie" : „muieri cari strică vacile cu lapte, au coadă la spate și călăresc pe tauri". *Șolomonari* nu se știe să fi fost în sat, ci doar în Cergăul Mare [3].

In descântece se crede, dar ele sânt de tot puține. Abia am putut culege trei, unul de „lucru rău" (?), altul de „albeață", al treilea „de nejit" (vezi *Textele*). Ele nu se prea deosebesc de cele din alte părți, cuprind doar ici-colo câte un cuvânt neînțeles : într'unul e vorba de *hane* și de feciorii lor, explicate vag „lucru slab e ăla" ; în altul de un *sâliman* în care s'aruncă albețele: „ca un fel de apă", spune descântătoarea [4].

Cântecele lirice și satirice, obicinuite la horă și la șezători, sânt cele cunoscute pe Târnave și în alte părți ale Ardealului, sau asemănătoare lor și nu prezintă nimic deo-

---

[1] Având în vedere că — după cât știm — e întâia oară când se face mențiune de acest obiceiu în Ardeal, dăm pasajul acesta al Memorialului din 1647 : „Umb Pfingsten ist die Jugendt in den negsten Waldt gegangen, und eine Weibs Person allenthalben mit reissern bekleidet, darnach in der bachen hierumb gewalzet, für eines ieden Manns Hauss geführet und mit Wasser begossen, und darzu geruffen : Es soll regnen. Darvon sie aug ablassen" (Pič und Amlacher, *op. cit.*, p. 276, No. 3).

[2] Șcheii nu cunosc nici obiceiul *caloianului*, nici al *lăzărelului*. Știu despre călușeri, dar dintre ei nu se fac.

[3] Iuga bătrânul.

[4] Dan Mina Sârbu a lui Mihai, Șchiaucă, 60 de ani.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

sebit. Dacă te interesezi de originea lor, ți se spune : „ăstea se fac din gând", „din gând le potrivim"[1]. — „Nu din cărți, se apără bătrânul Iuga, așa din gând, după inima omului".

Bocetele se moștenesc, ca și în alte părți, din mamă 'n fată. Invenția pare a fi cu totul rară în această materie. Ghicitorile auzite și jocurile de copii pe cari le-am putut vedea nu prezintă nimic caracteristic.

Balada pare a fi foarte slab reprezentată : abia am găsit o variantă — necompletă — a cunoscutei poezii în care se arată că dragostea mândrei e mai puternică decât a mamei și a sorei : numai mândra îndrăznește să vâre mâna în sânul voinicului care susține că ar avea acolo un șarpe[2]. Pătrund însă în sat cântece populare din colecții tipărite. Un flăcăiandru cunoștea versuri din „Blăstămul de mamă" balada populară prelucrată de Coșbuc. Un singur cântec referindu-se la un eveniment istoric, lupta de la Custozza, am găsit la bătrânul Iuga, care știa că e „de la șazăci și șase, din bătaie, de la Gostoța".

Intre poveștile auzite, mai interesantă ne-a părut una asemănătoare cu cele din ciclul numit de Aarne[3] „Die drei Zaubergegenstände und die wunderbaren Früchte", întrucât variantele românești cunoscute de folkloristul finlandez erau abia două la 1908[4]. Varianta auzită de noi nu e legată de alte povești, ca cea dată de Șăineanu, e mai completă și mai aproape de tipul balcanic[5].

---

[1] Linca Ciorgoveanu, Șchiaucă, 20 de ani.

[2] Variante în Frâncu și Candrea, *Moții*, p. 226—7; Bugnariu, *Musa someșană*, Gherla, 1892, pp. 28—31 ; etc.

[3] Antti Aarne, *Vergleichende Volksmärchen*, Helsingfors, 1908.

[4] Una publicată în „Ausland", 1856, p. 716, alta la Șăineanu, *Basmele române*, p. 663.

[5] Spre marele nostru regret, povestitorul (Iuga Pătru, 63 de ani) n'a vrut cu nici un preț să ne repete basmul, spre a-l putea nota. Am reținut doar următoarele episoade principale : Cu ajutorul *inelului* găsit într'un pește, un pescar „din Țăli-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

O altă poveste, pe care-am putea-o întitula „Limba animalelor" — vezi *Textele* — prezintă de asemenea interes, întrucât nu este exclus ca ea să facă parte din patrimoniul strămoșesc al Șcheilor, adus din sudul Dunării. Basmul acesta se întâlnește des la Slavii balcanici [1], iar în domeniul românesc a fost notat numai în Bănat și la Românii din Serbia [2]. Varianta noastră e astfel, după cât știm, singura culeasă în Ardeal, fapt care nu e lipsit de importanță pentru problema distribuției geografice a poveștilor noastre și aceea a originei lor.

Acesta ar fi în trăsături generale folklorul Șcheilor de la Cergău.

Punând acum chestiunea influenței exercitate de ei asupra Românilor din împrejurimi, ea ne apare absolut neînsemnată dacă nu inexistentă. Atâta vreme, Șcheii au trăit — probabil — izolați în Cergăul Mic, sau legați numai de frații lor din Cergăul Mare — Românii fiind până către jumătatea veacului trecut foarte puțini în sat. Cei din satele vecine își aveau tradiții și obiceiuri proprii, iar cei care veneau între Șchei nu le luau pe ale acestora decât când treceau la legea lor. Dar trecerea s'a făcut, și mai a-

---

gradul al turcesc" ia pe fata împăratului de soție. Ea îi fură inelul. Eroul, mâncând odată, împreună cu „ofițirii" *mere* dintr'un măr — toți se fac *oi*. Ei își recapătă însă figura omenească, îndată ce beau dintr'un părău apropiat. Fostul pescar culege din merele minunate, ia și din apa cu proprietăți miraculoase și pleacă la Țarigrad, unde-și bate joc de dușmani, făcându-i oi pentru o vreme, redându-le apoi vechea înfățișare. Din merele aduse mănâncă și nevastă-sa — care-l înșelase de multe ori — și ibovnicul ei. Amândoi se fac oi, și oi rămân.

[1] Cf. Șăineanu, *op. cit.*, p. 640—641.

[2] „Povestea omului ce înțelegea limba dobitoacelor", publicată de Gr. Sima în „Tribuna" 1884 p. 790, fără specificarea locului unde a fost culeasă, e desigur bănățenească. Alte două variante din Bănat: „Nistor Păcurariu", publicată de G. Cătană în „Arhivele Olteniei" V (1926), pp. 52—56 și „Limba păsărească", în volumul recent al lui E. Hodoș, *Frumoasa din nor și alte povești*, Oravița, 1927, pp. 33—42. Varianta de la Românii din Serbia la Giuglea-Vâlsan, *De la Românii din Serbia*, București, 1913, p. 363.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

les se face, mai mult de la ei la noi. Tot ei par a fi și cei cari împrumută obiceiuri. Câteva exemple: Bătrânii Șchei susțin că înainte vreme feciorii lor nu ieșeau la „lăsata secului" de Paști pe dealuri să strige „cu silitu". Astăzi obiceiul acesta al „chemării peste sat", general pe Târnave și pe Valea Secașului, se practică și de Șcheii de la Cergău. Schimbarea datinei descrise mai sus, de a se duce *ța.ințile* — hainele miresei — cu carul, și nu de către oaspeți, — cum se făcea odinioară la Șchei — se datorește faptului „c'au văst pe Rumâni" cum ne spunea, nu fără o leacă de ciudă, bătrânul Iuga. Altădată, Șcheii nu colindau decât cele opt colinde la primar și *tocălița* la oameni. Astăzi, formând o a doua „bute", împreună cu Români, ei colindă și alte colinde, pe la toți Șcheii [1].

* * *

O interesantă frântură de neam în ultima fază a procesului de desnaționalizare, acești Șchei de la Cergăul! Interesanți prin obiceiurile pe cari și le-au păstrat până astăzi, prin o tradiție a originei lor la care țin, prin cele câteva cuvinte bulgare pe care le mai pomenesc chiar fără să le înțeleagă și prin rugăciunile lor bulgare, tot așa de neînțelese ca și cele nemțești, ale legii lor luterane. Toate acestea vor pieri curând-curând, după cum ne-am putut da seama în cele câteva zile petrecute în mijlocul lor. O vreme ei vor rămânea cu numele de Șchei, care va însemna, ca și astăzi în jurul Blajului, nimic mai mult decât: Români de lege luterană. Apoi și această ultimă deosebire față de poporul încunjurător se va șterge. Pentru cei cari se îndeletnicesc cu cercetarea neamurilor — este desigur o pierdere. Peste cine știe câți ani, când cineva se va mai arunca în noroaiele Cergăului să vadă pe Șchei, nu știm bine ce va mai găsi. Noi am crezut că nu e rău să însemnăm puținul ce mai trăiește din ființa originală a acestui neam ce se românizează — acum, în ceasul care pentru el este al unsprezecelea.

[1] Colindele românești se cântă de altfel de mult... „Memorialul" din 1647 amintit de noi, spune despre Schei ... „und ihre

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Texte.

COLINDE.

I. *Domnul bun*[1].

Ia 'n scoală-te Domnul bun,
De mi-s scoală fețe 'n creț,
Fețe 'n porți să să deschiză,
Fețe mari lumini s'aprinză.
Dar dintr'însa cine vine?
Vine-un jun' colindător,
Dragi oaspeții lui Crăciun,
Lui Crăciun celui bătrân.
Dar de-aduce, ce ne-aduce?
('N) mâna stângă crucea sfântă
Și 'n dreapta măr de d'aur.
Crucea mi-s da bătrânilor,
Măr de d'aur junilor.
Dar dintr'însa cine vine?
Vine ńi-s Domnu Dumnezău
Pe-un cal negru pintenog.
Dar veșmântu cum îi ieste?
De lungă până 'n pământ
Și de largă 'n jur-pământ.
Dar în juru poalelor
Luce-mi-s doi luceferei,
Luce-mi-s luna cu luńina
Soarele cu razele.

(Auzită de la Mihaiu Sărcău, Șchiau de 20 de ani, „ģirău ficiorilor").

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Cf. A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, No. XXX și XXXI, pp. 35—36; Jarnik-Bârseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, ediția Ciurcu, colinda I și variantele ei (pp. 418—421).

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

II. *Fericel*[1].

Fericel mai de iel,
De cest Domnul bun,
De l-o *ferecat*[2]
Și lui bun i-o dat.
Dinientre de curte,
Masa-i de d'arżint,
De lături de masă,
Măr și-o răsărit,
Vânăt înflorit,
Cu mere de-arżint.
Unde ńi-s trăżea
Boarea câmpului,
Boarea raiului.
Boarea cân trăżea,
Măru ńi-l clătea,
Merele cădea.
Merele-s de d'aur,
Frunza-i de d'arżint.
Cesta-i Domnul bun,
Din graiu își grăia :
Dar ți-i cin' ți-o dat
Cesta-i dar frumos ?
Dar ńi-i ńi l-o dat
Drag Domnul din cer,
Că până ce-am fost
Tinăr ne 'nsurat,
Tot mai mult ńi-o dat
Și ńi-am învățat
Sfânta istorie
Sfânta vanghelie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Auzită de la același).

---

[1] Cf. Viciu, *op. cit.*, colindele No. CXXIII și următoarele (p. 90 și urm.)

[2] Glosat de Viciu, *op. cit.* s. v. : a felicita, a ferici.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

III. *Poarta raiului.*

Poarta raiului,
Ușa ceriului,
Ce șede mi șede?
Ceai sfânta Marie
Și ea ńi-s culege
Flori de toate flori,
D'altele-s în braţă
D'altele-s în sân,
Iar cele din braţă
Cu cele din sân,
Flori de-a ńirului
Și de-a duhului.
Tot ce-și *dăhăneşte* [1]
Limbă-și dobândește,
Codru-i d'înverzește,
Câmpu-i d'înflorește.
Dar cei câni de Jidovi,
Dac'o d'oblicit
Fiul ńeu născut,
Ei ńi l-o luat
Și ńi l-o cotat
Pin dalgii vecini,
Pin negrii păgâni,
Pân' și-o nimerit
L'acest Domnul bun,
Unde lui că-i da
Cină cu luńină,
Sălaș de hodină.
(De la același).

IV. *Sulu* [2]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Colo 'n sus în mai în sus,
Pe cest deal e câmp frumos,

[1] Nu ni s'a putut explica sensul acestui cuvânt.
[2] Colindă foarte răspândită (vezi Al. Rosetti, *Colindele re*

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Arde-un foc de busuioc.
Lângă foc cine ședea ?
Șede Domnul Dumnezeu
Cu vreo doi-trei sfinți de-a lui.
Tot ședea și sfătuia
Și nińica nu știa.
Vine ńica d'alġinușe,
Vine tare 'n fuga mare,
Mai departe 'ngenunchind,[1]
Mai de-aproape cuvântând :
— „*G'inaș, ġinaș*[2] Domn din ceriu,
Voi ședeți și sfătuiți
Și voi ńińica nu știți,
Că v'au tunat Iuda 'n raiu
Și raiu rău l-o prădat,
Ce-o fost bun tot o luat,
Ce-o fost rău tot o lăsat.
Și găleata de botez
Și scaunu de județ.
Și din raiu că le-o luat
Și în iad că le-o băgat
Și iadu s'o luńinat
Și raiu s'o 'ntunecat".
Dar Ilie cu Pălie :
— „Dă-ne Doamne trăznetu,
Trăznetu și fulgeru,
Că cu Iuda să ne batem,
Să ne batem și să-l batem".
Când trăznea d'intâia dată
Iuda rău s'o spăimântat,

---

lĭgioase la Români, Buc. 1920, p. 54—55). O variantă mai nouă din Șoroștin (lângă Blaj), dă Dr. I. Bianu, în „Comoara Satelor", II, pp. 17—18. De remarcat că cel ce avertizează asupra intrării lui Iuda în raiu, nu e ca în majoritatea variantelor un sfânt, ci o albină.

[1] Ingenunchiând de departe.

[2] Neexplicat.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Când trăznea de-a doua oară
Iuda prins-au d'a fugi,
Când trăznea de-a treia oară
Iuda 'n loc s'o detunat
Şi 'ndărăt că s'o 'nturnat
Şi din iad că le-o luat
Şi în raiu că le-o băgat
Şi raiu s'o luńinat
Şi iadu s'o 'ntunecat.
(De la acelaşi).

V. *Ploile.*

Ploauă Doamne şi-o plouat
Şi luncile le-o 'nnecat,
De vinete-s mohorîte,
De galbene-s gălbioare,
De roşie-s roşioare.
Prins-o-şi care dor pe care,
Prins-o-şi Pătru pe Linca
Şi-o jucat-o şi-o 'ntrebat-o :
— „Da tu fată ce-ai făcut
De d'asară n'ai venit ?"
— „N'am venit că n'am putut
Grele oaspeţi am avut
De trei juni ca trei *pehúni* [1],
De trei fraţi ca buni bărbaţi".
(Auzită de la Dan Mihaiu Micu, Şchiau de 30 de ani, însurat).

VI. *Cetína* [2].

Cetínă cetioară,
Mere Lina la fântână,
La fântână pin grădină.
Cu botele ca florile,

[1] **Păuni.** Pronunţia curentă la Cergău.

[2] **Cf.** Viciu, *op. cit.*, No. XXX, p. 125, şi A. Bârseanu, *Cincizeci de colinde*, Braşov, No. XV (sociale).

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Cu rochița vânt trăgând,
Sgarbăn[1] roșu tropotind.
Ea fântâna și-o găsea
Crujurată[2], turburată,
De trei juni ca trei *pehlăni*
De trei frați ca buni bărbați
(De la același).

VII. *Turcii.*

Colo 'n jos or mai în jos,
Facu-mi Turcii o cetate,
Turci-o fac și *Sprâncii*-o[3] bat,
Dar anume cui o fac ?
Fac'o *Lincâ*[4] fată 'n dalbă.
— „Linco, Linco fată 'n dalbă,
Dă-ne tu cetatea nouă".
— „Ba eu vouă nu voiu da-o,
Nici pe buți cu bani mărunți,
Nici pe cară cu comoară,
Făr' pe cel voinic de-asară,
Car' sta 'n poartă răzămat,
Cu 'n păr galben retezat.
Cu paloșu 'nferecat.
(De la același).

VIII. *Judele*[5].

„Ți-i ț-o poruncit *judeleo*,
Domnu tău *vaivoda*,
Cântă și-or cânta judeleo,
Cântă și-ori (?) dintâi,

---

[1] „Vorbă bulgărească, noi nu știm" (Iuga Pătru lui **Pătru**). **Probabil o plantă.**

[2] **Incunjurată.**

[3] **Desigur *Francii.* (Bătrânul Iuga susținea însă că ar fi vorba „de un fel de sprâncene la ochi, ne 'nchipuim și noi").**

[4] **Lincăi.**

[5] **O colindă în care intervine refrenul „Judele Domnului**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Cântă şi-ori din doi.
Şi ţie ţi-or da, judeleo,
Chivără 'ncernită,
Peană 'npolenită,
Cârje zugrăvită.
Şi te-or arunca
'Neagră temniţa.
Şi tu vei zăcea, judeleo,
Anu d'încheiat
Şi bine gătat.
Bate vântu de ńi-l scoate,
Că de n'ar mai bate
Nime nu l-ar scoate" [1].

(De la acelaşi).

După a treia colindă ajutorul ģirăului feciorilor „sloboade masa" în termenii următori:

„Bună sara domnule primar [2]! De-ar ħi vint sara din ia sară 'ntr'un ceas bun. Ziua de mâne s'o petrecem cu toţii sănătoşi. No dragi ficioraşii satului

Noi pin sat am plecat,
Dumnezeu ne-o îndereptat,
De casa domnului ģirău am dat.
Ḑar ģirăul nu se lasă de scădere.
Că s'arată c'o cină de bucate,
C'o beutură, cu yin, cu yinars.
Cu ce-o dat Domnul Dumnezău.
C'aşa zice ģirăul:

---

bun" se cântă la Sălişte. Vezi G. Pitiş, în „Convorbiri Literare" XXIV (1890) p. 1061.

[1] Iată explicarea ce ni s'a dat de bătrânul Iuga când ne-am interesat de cuvintele subliniate: „Judele, când colindă se zice judeleo: Vaivoda e iară unu mai mare: chivăra, aia e 'n cap, în loc de şapcă".

[2] Inainte: „domnule ģirău". Colindătorii spun când „ģirău", când primar.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Să luați, să mâncați, să beți,
Că dumnealui e foarte vesel".
(Auzit de la Mihai Sărcău).

Colindătorii trec la masă. După ce se cântă colinda IV, ajutorul de ginău spune: „Ia 'n nume de bine domnule ginău un colind de cinste și de laudă de la toți ficiorașii satului; mult de la Dumnezău, puțin de la dumnealor, să roagă să le dai *cale albă*[1]".

Se mânâncă și se bea, se colindă celelalte patru colinde, apoi *se cere colacu:*

„Ia 'n stați frați și-ascultați
Cu ce dar ne-o dăruit domnu gazdă:
Cu 'n colac de grâu curat,
Din arat din săcerat,
Dintr'a Sântă-Mării sămânat,
Tot cu pene 'npănat,
Pe-a noastră samă gătat.
Cu 'n *șioloboc*[2] mare de porc —
Noo ne pare că-i porcu 'ntreg,
Da nu-i porcu 'ntreg,
Că dac'ar hi porcu 'ntreg,
Iar de noi n'ar hi gine:
Căci cu nasu ne-ar râma,
Cu perii ne-ar înțăpa,
Cu coada 'n naltul cerului ne-ar svârli,
De noi toți bine ne-am chilăvi"[3].
(Auzit de la Ion Cioancă, de 17 ani, Român — cererea colacului se face la fel la Români și Șchei).

---

[1] „Inainte se aducea brânză și aia însemna că-i cale albă" — încearcă să ne lămurească un Șchiau. Probabil însă că e vorba de slobozenia de a colinda, pe care o acordă primarul. (Cf. „(păharu) de cale albă", la nuntă. Marian, *Nunta la Români*, p. 597 și nota).

[2] Bucată mare de carne.

[3] Cf. Viciu, *op. cit.*, „Mulțămita feciorilor" III, p. 171.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

LA SECERE.

Yioara.

Yioară, yioară,
Galbenă puioară,
Hai văruţă hai,
Hai să secerăm,
Şi să nu legăm.
Ficiori să chemăm,
Ficiori de la boi,
Ciobani de la oi.
Şi de n'or veni,
Noi nume le-om pune :
Măgherane-Stane
Busuioc-Ioane.

(O cântă fetele la secere).

Când vin secerătoarele spre casă :

Domnule stăpâne,
Gată masa bine,
Cu yin şi cu pâne,
Că cununa-ţi vine,
Lată 'ncornurată,
De fete gătată,
De ficiori udată.

Un fecior poartă 'n fruntea secerătorilor care intră 'n sat o cunună de spice de grâu (făcută de fete). Lumea iese cu ciubere de apă şi aruncă pe feciorul care o duce [1].

(Auzită de la Mina Stoica lui Murguţ, Şchiaucă de 30 de ani).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Cf. un cântec asemănător cules în comuna Maieru, jud. Năsăud. (Aici cununa e dusă de o fată). „Comoara Satelor", III, pp. 94—99. Vezi o variantă completă şi descrierea obiceiului la Burada, *Cântecul cununei*, în „Convorbiri Literare"

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

LIRICE.

Pentru tine pui iubit,
Nici azi noapte n'am durńit
Făr' tot la tin' m'am gândit.
Nici la noapte n'oi durńi,
Că tot la tin' oi gândi.

* * *

Măi bădiţo, pentru tine
M'o urît a noşti pe mine,
M'o urît şi m'o bătut.
De m'ar bate 'n toate zâle,
Nu mă las bade de tine!
De m'ar bate tot pe ceas,
De tin' bade nu mă las!

* * *

Măi bădiţă şi-al neu drag,
Invaţă-mă ce să fac.
— Eu te 'nvăţ, mândra mea, bine,
Ia-ţi hainele hai cu mine,
Pe sub munţii răuraţi,
C'om trăi necununaţi.
C'acuma-i vreme de fugă
Ziua ńică, noaptea lungă.
Unde calci, urmă nu faci,
Unde şezi, urmă nu vezi.

* * *

Hai bădiţă să fugim
Şi la Blaj să ne 'ntâlnim,

XIV, pp. 306—307. Interesant că în varianta culeasă la Răşinari, e amintit chiar Cergăul, pe care nu l-am întâlnit niciodată în poezia populară:

„De cătră Cergău
Vine-un nour greu".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

C'acolo-i popă unit,
Cunună ficior fugit
Şi preoteasă unită,
Cunună fată fugită.

(Auzite de la Linca Ciorgoveanu, Şchiaucă de 20 ani).

Săracă inimă 'ntreagă,
Cum te mânc'o goangă neagră.
Săracă inimă bună,
Cum te mânc'o goangă sură.

(Iuga Pătru lui Pătru).

CĂTĂNEASCĂ.

La *Gostoţa*-i [1] câmp frumos,
Stau *vonicii* 'n *loagăr* scoşi,
Cu puştile piramidă,
Cu străiţile fără pită.
Săraci vonicaşi frumoşi,
Cum stau ca snokii pe jos,
Ca snokii scăldaţi în râu,
Sângele mere părău.
Când îl văd ochiţâ ńei,
Lăcrămează vai de ei.
Eu de lacrăńi nu bag samă,
Că le şterg cu ceai năframă.
Ia ńi ńilă de obraz,
Că rămâne fript şi ars.

(Auzită de la Iuga Pătru lu Pătru, Şchiau de 76 de ani. Ştie că e „de la şazăci şi şasă, din bătaie", unde a fost şi vărul său. O ştie de la alţii).

[1] Custozza.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

LA NUNTĂ.

In casă, înainte de a pleca mireasa la biserică :

Ia-ţi tu goţio ziua bună
De la tată, de la mumă,
De la fraţi, de la surori,
De la grădină cu flori.
De la hir de tămâiţă,
De la fete din uliţă.
De la hir de busuioc,
De la fete de la joc.
De la hir de floare mare,
De la ficiori din şezătoare [1].

(Linca Ciorgoveanu).

In car, când duc mireasa la mire :

„Ia ieşi mama goţii
'N ńijlocu curţii
Şi te roagă soarelui :
Soare, drăguţ soare,
Ţîne dragă zîua mare,
C'am o fică ducătoare.
Ducătoare pe sub soare,
Pintr'a munţi,
Intr'alte curţi,
La părinţi necunoscuţi. [2]

(Linca Ciorgoveanu).

BOCETE.

Mina mea şi draga mea !
Mino tu un te-ai gătat
Aşa mândru şi ciudat ?
Cokiii cui i-ai lăsat,

[1] Cf. Marian, *Nunta la Români*, p. 586.
[2] *Ibid.*, p. 592.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Că tată-s-o nu-i în sat.
H'ie-ţi ńilă, draga mea,
Şi du-ţi cokiii cu tine,
Nu-i lăsa năcaz la nime.
Că cokiii făr' de mumă
Ei n'au nici o voie bună.
(Se cântă în casă, înainte de plecarea cortègiului).

Lasă dragă calea asta,
Că calea asta nu-i bună,
Asta-i cale neumblată
Pe car' n'ai fost niciodată.
(Se cântă în drum spre biserică).

Pământule lat cu iarbă
Nu te lăsa aşa greu, dragă,
Că Mina ń-o fost beteagă
Ş'o avut o boală grea
De nu te-o putea ţânea.
(Se cântă la groapă).
(Auzite de la Linca Ciorgoveanu).

DESCÂNTECE.

1. *De „lucru rău“* [1].
A plecat Pătru pe cale pe cărare,
Cân' era la ańaz de ńazăţî noapte [2]
Trăgea un somn de hodineală,
Şi bine-o durńit,
Bine l-o păzît,

[1] Cf. diferitele descântece de „samcă“. De ex. la Dimitrie P. Lupaşcu, *Medicina babelor*. Bucureşti 1890. (Extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tom XII, Secţia literară), No. 2 (p. 8).

[2] Mież de miez de noapte? Cf. în descântecul CCCCXXIX de la Tache Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*. Buc. 1925, p. 132, v. 26: „Cînd o fost în mńiedz de mńiedz de cal'e“.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Nouă *hane*[1],
Nouă ficiori a hanelor,
Cu brâne mândre 'ncinse,
Cu mânecile răsfrânse.
Şi lua din vedere,
Şi lua din putere,
Şi lua din ženunchi,
Şi lua din rărunchi,
Şi lua din noozăşinoo de chiotori,
Şi Pătru să trezea.
La fântâna lu Sfântă Mărie merea.
Sfântă Măria-l întreba :
Petre aici ce-ai căutat,
Cine te-o mânat ?
'Ice : Sfântă Mărie Maica Domnului,
Cân' o fost la ańaz de ńazăţî noapte,
Trăgeam un somn de hodineală.
Şi bine m'o păzît,
Şi ń-o luat din ženunchi,
Şi ń-o luat din rărunchi,
Şi din noozăşinoo de chiotoare".

„Să descântă în trei glăji[2], din trei izvoară mergătoare. Din toată glaja de trei ori fără soţ, speli omu or marha[3]. De trei ori. Marţia şi Vinerea".

(Auzit de la Mina Sârbu a lui Mihai. Şchiaucă de 60 de ani).

---

[1] „Alea vin ca nouă strigoi, lucru slab e ăla", explică descântătoarea. Cf. *hale*, tot într'un descântec, la E. Hodoş, *Descântece*, Sibiiu, 1912, p. 46, vers 72 explicat (Nota 2) : monştri. Pentru *hală* vezi Dicţionarul Academiei s. v. (*Hane* pentru *hale* se explică prin disimilarea *l—l>n—l* în forma articulată *halele* ca *şenele* = *şelele* etc. S. P.).

[2] Sticluţe.

[3] Vita.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

2. *De albeaţă*[1].

Mere noo fete,
Cu noo mături,
Cu noo năfrăńi.
— Une mereţi voi noo fete,
Cu noo năfrăńi ?
— Ne ducem doamnă *Moisână,*
Ne ducem tomna la lina fântână,
Să curăţim tina.
— Inturnaţi îndărăt,
La ochiu lui Pătru,
Să-l curăţiţi de noo ceţe,
De noo albeţe,
De noo pocituri,
De noo *cincituri*[2],
De noo izgituri,
De noo *pecii*[3] înfocate,
De noo lacuri blăstămate !
Indărăt să 'nturna
Şi cu mătura le mătura,
Cu foarfecele le tăià
In *sâlinan*[4] le arunca.

(„Şi la oameni şi la marhă : pune foarfecele 'n mătură şi o broboadă şi face cu mătura la ochi la om").
(De la aceeaşi).

3. *De nejit la ureche.*

Nejit galbin,
Nejit alb,
Nejit negru,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Cf. o variantă la Dimitrie P. Lupaşcu *op. cit.*, No. 37, p. 35.
[2] „De noo ori cinci" explică descântătoarea.
[3] „Muşchii să cheamă pecii".
[3] „Ca un fel de apă".

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

Nejit de noozăşinoo de feliuri
Să kei
Să răskei
Din capul omului
Să rămâie Pătru luńinat.
(„Pui k'eptenu în mătură, la ureche şi sufli de trei ori, apoi zîci"...)
(De la aceeaşi).

CÂTEVA CREDINŢE DESPRE STRIGOAIE.

Strigoi ar h'i nişte muieri cari strică vacile cu lapte. Cân am fost ficior m'am dus la şipot să beau apă ; am pus deştele să beau apă — noaptea pă la zece ceasuri — o femeie 'n vale, iac'aşa bătea 'n palme ; şi cân m'am uitat să uita la mine pă sub păr ; am luat bâta să dau, dă a fugit.

La strigoaie li să stânge neamu : dacă o desbraci, are coadă la spate. Pă una, după ce s'o prăpădit, o desbrăcat-o şi i-o băgat o frigare 'n spate.

Cine prinde un şerpe până la Sângeorz, îi taie capu, îi pune un căţăl de ai în gură, îngroapă capu şerpelui. Cân răsare aiu, îl pune în pălărie şi-l poartă. Apoi ăla cân scoate la câmp ciurda, vede strigoaicele călare pă taur.[1]
(Spuse de Iuga Pătru lu Pătru).

POVESTE[2].

Odată un băiat s'o dus cu yitele. O mâncat, i-o fost foame, şi-aşa c'o vrut să bea apă după mâncare. S'o băgat la un părăut, — n'o avut fântână. Cân o 'nghiţît iera

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Pentru credinţe asemănătoare în Ardeal, vezi A. Gorovei, *Credinţi şi superstiţii ale poporului român*. Bucureşti, 1915, p. 311, No. 3619 şi 3620.

[2] Variantele indicate la pag. 31, nota 2.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

să-i yie un şerpe ńicuţ numa' ca o aţă 'n gură. O prins şerpele să-l omoare şi şerpele ar ĥi zis către băiat: „Nu mă omorî, că ţi-oi ĥi bun vre-odată". Şi-aşa—o făcut cu bâta o gaură 'n pământ şi-o băgat acolo pă şerpe şi-o astupat. O trecut multă vreme pân'o vint copilu ficior mare de-o fost de 'nsurat, şi-odată cân' o fost „la vrâstă" (de 'nsurat), o trecut p'acolo şi-o destupat şi-o aflat pă puiu. O crescut aşa de mare că s'o umplut gaura cu iel. Şi şerpele o spus aşa către ficior: „Ce vrei, să capeţi bani cât de mulţi, o ştiinţă cât de mare?" Ficiorul o spus: „ńie nu-ńi trebui bani, fără să-ńi dea Dumnezău ştiinţă". Şerpele o luat aşa ca o ţeáe[1] şi-o suflat în ureche la ficior. Şi-o 'ntrebat pă ficioru: „Acuma cum simţi?" Zice: „Ştiu carte foarte bine, ceti şi scrie". O suflat înc'a doilea — „Acuma ştiu carte înc'odată aşa de bine şi ceti şi scrie". O suflat a treia oară. — „Acuma ştiu aşa de bine cum nu ştie nime pă lume şi ştiu şi ce-o cântat o păsăre pe-un skine. — „Da să-mi spui ce-o zâs pasărea"? — „O zâs aşa: Doamne mulţam, am ouat, am scos pui şi-mi trăiesc toţi". Şi-o zâs şerpele către ficior: „Să ţii minte; vorbele ăstea de l-ei spune cuiva, să ştii că ieşti mort, că de unde le-ai învăţat şi de unde le-ai aflat".

Şi n'o trecut mult, ficiorul s'o 'nsurat. Şi pe ăla l-o dăruit Dumnezeu aşa de bine că 'n fiecare zi căpăta averea tot îndoit. Ba că el şi-o prăsît un cal şi-o iapă. Şi să fie cu reşpect, nevasta o fost în poziţie şi şi iapa 'n poziţie. Odată 'ntr'o zi s'o gândit să meargă împreună la hotar să vadă cum li-s bucatele. Bărbatul s'o suit pă cal călare, şi nevasta pă iapă. Mergând pă cal călare, iapa o fost cu patru poveri — adecă cu patru suflete — şi nu s'o putut ţânea de cal. Iapa o rânchezat şi-o zâs către cal: „Stai mai mereu că tu numa' două suflete duci da eu patru!" Iel atunci i-o vint să râză la băiat, că iel ştia ce-o zâs iapa către cal. Şi dintr'acolo nevasta l-o făcut pă bărbat să-i spună de ce i-o vint să râză. Până cân' bărbatu n'o

[1] Ţeavă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47

mai avut nici într'un cătrău făr' o trebuit să-i spuie la nevastă că de ce s'o râs. Dară el mai întâi o chemat un astăluş[1] şi i-o făcut copârşeul[2]. Şi cân' o fost copârşeul gata, el s'o pus pă spate, ca când a fost omu mort şi-o prins să spuie numa'. Şi *'n unda aia* o sărit un cocoş din pod jos şi-o cântat „cucurigu-cucurigu" de trei ori. Şi cocoşu aşa o zâs atunci: „Drag domnul ńeu, nu-ţi face kerzarea, pune mâna pe ǵici şi jepkeşte-o: „Asta o ştiu şi asta o spui" şi jep cu ǵiciu! S'o sculat sus din copârşeu şi o luat-o cu ǵiciu: „asta o ştiu şi asta o spui"! şi jep-jep cu ǵiciu. De-or mai ћi şi-azi or mai trăi.

(Auzită de la Andreiu Flueraş, Şchiau de 47 de ani. O ştie din sat, de la Şchei mai bătrâni).

ION MUŞLEA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Lemnar.
[2] Sicriul.

BDD-A14753 © 1927-1928 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:47